

Biti oče, biti mati

■ **Marko Juhant** je specialni pedagog za motnje vedenja in osebnosti. Bil je vzgojitelj, vodja enote in ravnatelj. Je starš, predavatelj, podjetnik, avtor petnajstih priročnikov za vzgojo. S Simono Levč, soavtorico knjige *Varuh otrokovih dolžnosti*, sta v sedmih letih z več kot tisoč predavanji premaknila pozornost strokovne javnosti in staršev od otroških pravic tudi na njihove dolžnosti.

Dvanajstletniku dam v roke kladivo in žeblje ter desko na primerni podlagi. »Zabij!«
Po tem, kako drži kladivo, je jasno, da ne bo šlo, niti enega žeblja ne more zabiti do glavice v les.
»Pokažite mu!« dam kladivo v roke očetu. Ne zabije nobenega, a se hvali, da je bil boljši od sina.
Poprosim mamo. Enega za drugim gladko zabije tri žeblje. Ona je res pravi dedec! Posmehuje se obema.
Oba 'moška' najdeta neke izgovore, zakaj ona to obvlada, onadva pa ne. Če bi onadva imela toliko izkušenj, trdita, bi zabijala dosti bolje!

Foto: EA

Za začetek pač začetek: starša

Pogosta težava je pričakovanje mam, da bodo očetje slepo podprli njihova prizadevanja ne glede na to, ali imajo prav ali ne, ker od svojih mož pričakujejo tako podporo kot od svoje prijateljice. To svoje zmotno pričakovanje potem ubesedijo s stavkom: »Problem je, da me mož ne podpira, ni enotnosti!« a z enotnostjo v resnici mislijo zlitost. Pričakujejo, da bosta v enaki situaciji oba starša ravnala in razmišljala enako. A če bi res bilo tako, potem je eden odveč!

Vloga mame je še vedno ta, da skrbi za otroka, kar se tiče spretnosti in opravil doma. Ne pa tudi domače firme – to je za družinski 'izvoz'. To je priprava očeta, ki

otroka porine v svet. Sam namreč pogosto noče, mama ga lahko celo vleče nazaj. Mama ne more nadomestiti očeta. Včasih kakšna reče: »Jaz sem lahko bolj stroga, zato otrok ne rabi očeta!« Odpove pa že pri prvem izpitu. Recimo, da se mama in otrok odpravljata s sankami na bližnji hrib. Mama vidi, da ima otrok rokavice na polici v veži, in ga opozori, naj jih vzame s sabo, da ga med sankanjem ne bo zeblo. Otrok potrdi. A ob dejanskem odhodu jih pozabi, kjer so bile. Kaj naredi vsaka mama? Vtakne jih v žep. Ko prideta na sani, otrok potoži, da ga zebe v roke. Takrat mama s triumfom potegne rokavice iz žepa in sledi zgodba o neposlušnosti in zlati mami.

Sankanje z očetom. Ali oče po opozorilu vzame s sabo otrokove rokavice (seveda jih je videl)? *Nobeden*. Otroka zebe in oče pove, da ga je opozoril nanje in fant je zagotovil, da jih bo vzel. Otroka sicer zebe in hoče domov, a se bosta še nekajkrat spustila s sanmi, ker tudi oče uživa. Le zakaj bi bil prikrajšan, če mulo ne sledi navodilom? Kajpak sta, ko prideta domov, ozmerjana oba, a to je že druga zgodba.

Izključno mame se mi pritožujejo, češ da hčere nimajo prijateljic oziroma *dovolj* prijateljic. Ko jim razložim, da je ena čisto dovolj, me vedno znova izzovejo: »Ja, v redu, ena. Ampak kaj, ko se skregata?« Moj odgovor je vedno enak. Gospo vprašam, koliko mož ima, s kolikimi je poročena oziroma živi. Pove, da z enim. »In če se skregata?« povrtam po odnosu. »Se morata pa še pobotati, v odnos je treba vlagati, ga vzdrževati! Tega se mora naučiti tudi vaša punčara.« Deluje.

Predšolski otrok ter vloga mame in očeta

Od rojstva do 6 mesecev starosti – nastavev 'aplikacij'

Mama: Nega, komuniciranje od blizu, dotik kože na kožo, obredi hranjenja, igranja, nege, spanja. Otrok se uči sodelovanja pri oblačenju, išče stik.

Oče: Druga oseba, ki je pogosto z otrokom, prvi 'tujec', oseba, ki jo otrok redno srečuje in ki ni otrok sam. Mamo še doživlja kot del sebe oz. sebe kot del mame. Prva izkušnja, da je zunanji svet varen.

Od 6 mesecev do leta in pol starosti – mali raziskovalec

Mama: Dovoli in pripravi raziskovanje znotraj bivališča in v bližini, torej 'doma', sicer pa veliko iz vozička. Mama pazi, da oče otroku ne da prezgodaj elektronike v roke.

Oče: Otrokov raziskovanje podpira pri njegovi hoji in iz naročja, opozarja mamo, da ima otrok noge in čevlje, ki niso samo modni dodatek.

Otrok je gnan v raziskovanje, a ne razmišlja veliko, potopi se v čustva. Fazo imenujem »ljubezen do življenja«, tako kot najstniška ljubezen, polna občutkov, treznih misli je le malo. Otrok uporablja vsa čutila. Pričakuje očeta, če je npr. na delu, mama pa še na porodniški, in se pristno razveseli, se dobesedno vrže vanj. Oče je tisti, ki otroka *vedno* 'ujame'. To je občutek varnosti, ki traja vse življenje. Oba se morata z otrokom igrati vódene igre, najenostavnejši primer je skrivanje, pri čemer otrok začuti, da četudi starša ne vidi, je vendar nekje tam in se bo spet pojavil (ku-ku), pa tudi precej sestavljene igre, v katerih otrok odigra en delček vloge.

Od leta in pol do treh let starosti – znanstvenik in arhivar

Mama: Postavi strukturo v otrokovem življenju tudi tako, da strukturira dom – npr. kje so igrače in kje ne. Strukturira čas in aktivnosti v njem. Otrok tako počasi prepozna urnik in vsebino dogodkov, ve, kaj pričakovati, in se lahko prilagodi, polno vključuje.

Oče: Kot moški ne mara sprememb; ko so stvari enkrat postavljene, naj tako ostanejo. Mama bi vse prilagajala, njena priljubljena beseda je 'spotoma', moški te besede ne prepozna oz. samo pogojno. Oče je sidro, ki drži stvari v redu, da se čoln ne odveže in ne guga ob vsakem majhnem valu. Oče dopušča več, on je tisti, ki je na primer z otrokom, ko skače s kakšnega roba. Najprej z nizke višine, potem pa vse višje, dokler ne izkusi, da mu ni več prijetno. Oče dopusti, mami se trga srce, ko vidi otroka tako skakati. A brez te izkušnje se bo otrok že prvič odpravil v skok s prevelike višine in posledice so lahko hude. Vse več situacijam je kos oz. misli, da jim je, zato otrok pogosto uporablja izraz *sam, sama*. Dopustiti je treba posledice, da se otrok nauči presojati, sicer bo pravi 'nezgodnik'; vsak hip, ko se bodo starši obrnili stran, se mu bo nekaj

pripetilo, saj nima izkušenj s posledicami. Otrok gre v vrtec. V tem času veliko otrok obiskuje vrtec. Vzgojiteljica je nova avtoriteta, ki se dnevno pojavlja (morda poleg babice). Oče pazi, da mama ne trpi preveč ob oddaji otroka, posebej v prvih dneh. Če otrok ob oddaji pogosto joče, ga oddaja oče, mama ostane v avtu. Navadno potem otrok joče veliko manj, saj ne vidi skrušene mame, ampak očeta, ki si je oddahnil, saj ve, da bo otrok na varnem.

Otrok si zapomni tako rekoč vse, meje so neznane. Zato pa je toliko ponudb z izrazom 'rano'. A dolgoročno je učinek nejasen. Razmišljam, da bo to nekaj podobnega, kot se je zgodilo z nadarjenimi otroki, ki jih je odkril nesmiseln postopek. Kje so danes vsi ti nadarjeni? Mislite, da so res vsi 'ušli' v tujino? Jaz mnoge videvam v okolju, kjer so odrasčali. Čisto nič posebnega, mnogi so si življenje uredili pod ravno, ki bi jo pričakovali že za čisto običajne otroke. Nadarjeni? Mogoče bodo kot Churchill vzcveteli šele na pragu 'penzije'.

Otrok od treh let do šole – iskalec resnice in moči

Oče: Ena od nalog v tem obdobju je pomembna za vse življenje: otroku mora postaviti meje, ga naučiti, da *sledi*, uboga *ukaze*, kot so *stoj, počakaj, ne, utihni, ustavi se* in podobno. Napredovanje otroka, ki ni verbalno zaustavljiv, in njegov uspeh bosta šibka. Če očeta ni, mora to opraviti drug pomemben moški v otrokovem življenju – mamin brat, dedek, očim.

Mama: Otrok realnost neprestano testira, in sicer na osnovi odziva okolice, sveta (mama je tako rekoč ves svet!). Kaj se zgodi, če se okolica odloči, da se ne bo običajno odzivala, ampak bo sočutna z otrokom? Dobimo sočutno vzgojo in sočutne starše ter podivjane otroke. Ne, ne takoj. In ne pri tistih, ki so dosledni. A koliko staršev pozna kdo, ki zase rečejo »Midva pa sva dosledna!«? K meni jih pripeljejo po enajstem letu starosti, ko so jim že popolnoma ušli z vajeti. Prav to so njihove besede.

Mama: Otroka mora naučiti, kakšna je razlika med resnico in lažjo. Kaj je točno videl in (ločeno), kaj misli, da je to bilo. Nauči ga pripovedovanja golih dejstev in pripovedovanja zgodb. Golo dejstvo je posekana smreka, postavljena v dnevno sobo. Zgodba je božično drevesce in darila pod

njim. Otrok to dvoje z vajo loči, zato da zna prepoznati tudi situacije, ko je zgodba tako 'okrašena', da ni več prava, resnična.

Za zaključek

Pred leti sem opravil raziskavo, obiskal sem 26 družin, v katerih so mame same (brez očeta) vzgajale svoje sinove. Očetov ves čas vzgoje ni bilo v sliki družine, niti občasno. Z odraslimi sinovi in mamami sem ločeno opravil intervjuje. Med zanimivimi razkritji je bilo dejstvo, kako so vsi ti fantje iskali moški lik. Če ni bilo dedka ali maminega brata, ki bi živel dovolj blizu, da se do njega zlahka pride z biciklom, so bili to moški, ki so delali v prostovoljnem gasilskem društvu, župnik, učitelj, očetje družin, s katerimi so se srečevali na dopustih, ob praznikih ali v drugih skupnih aktivnostih, skavtski voditelji, trenerji, tudi šofer šolskega kombija. Iskali so 'dedce', trdne moške, ki so jim lahko zaupali.

Dvanajst od teh fantov je imelo tudi po eno ali dve sestri, vsega skupaj 16. Radovedne so želele tudi one skozi postopek. Tudi one so iskale moški lik, a ne tako zavzeto. Kriterij je bil bolj enostaven: morali so biti drugačni od mame. Ob zahtevni, odločni mami so iskale moške, ki so bili mehkejši. 'Medo' je bila večkrat uporabljena beseda. Druge so ob mamah, ki so veliko jokale in izkazovale žalost, obup, iskale takega moškega, ki bi poskrbel, da jim ne bo treba nikoli jokati. Poudarjam, da ne gre za potencialne partnerje, ampak za lik, ki so ga v otroštvu pogrešale in ki bi prav očitno dopolnjeval mamo. Tista, ki je imela kot otrok dedka in obupano mamo, je rekla, da je takrat, ko je bilo prehudo, odšla k dedku (ne k babici) in tam našla ravnovesje. Ko se je zgodilo, da dedka ni bilo doma, je težavo vseeno poskusila rešiti z babico, a ni šlo. Nazadnje sta jokali obe. To bi lahko počela tudi s svojo prijateljico, je rekla.

Učiteljice? Pokazalo se je, da so jim pripisovali vlogo rezervne mame, posebej zrelejšim razredničarkam. Do manj izkušenih učiteljic so imeli otroci, vzgajani brez očeta, precej mešane občutke. Konec koncev je razlika med mamo in učiteljico prav majhna. Mama svoje otroke vzgaja in uči, učiteljica pa tuje otroke uči in vzgaja. Ne dekletom ne fantom se ni zdelo, da bi bila učiteljica neka avtoriteta. Učitelj je bil to pogosto, hišnik vedno. ◀